

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	7	
ROZDZIAŁ I		
RODZINA JAKO NATURALNE ŚRODOWISKO		
WYCHOWAWCZE I SOCJALIZACYJNE.....	11	
1.1. Pojęcie rodziny	11	
1.2. Rodzina – naturalne środowisko opiekuńczo-wychowawcze	16	
1.3. Socjalizacja dzieci i młodzieży w środowisku rodzinnym	27	
1.4. Znaczenie rodziny w procesie wychowawczym dzieci i młodzieży	39	
ROZDZIAŁ II		
EMOCJONALNE I SPOŁECZNE ZNACZENIE RODZINY		
W ROZWOJU DZIECI I MŁODZIEŻY.....	51	
2.1. Więzy emocjonalne i ich rola w funkcjonowaniu rodziny	51	
2.2. Kształtowanie atmosfery domowej w środowisku rodzinnym	58	
2.3. Zaspokojenie potrzeb psychicznych i społecznych dzieci i młodzieży w środowisku rodzinnym	71	
2.4. Rola matki w zaspokajaniu potrzeb emocjonalnych dzieci	84	
2.5. Zaspokajanie potrzeb psychospołecznych osób starszych w domu pomocy społecznej.....	92	
ROZDZIAŁ III		
KULTURA PEDAGOGICZNA RODZICÓW.....		103
3.1. Pojęcie kultury pedagogicznej rodziców.....	103	
3.2. Struktura kultury pedagogicznej rodziców	108	
3.3. Model kultury pedagogicznej rodziców	115	
3.4. Kształtowanie kultury pedagogicznej młodzieży.....	124	
3.5. Kształtowanie kultury pedagogicznej rodziców	131	
ROZDZIAŁ IV		
AKSJOLOGICZNE UWARUNKOWANIA		
FUNKCJONOWANIA WSPÓŁCZESNEJ RODZINY	137	
4.1. Rola środowiska rodzinnego w kształtowaniu systemu wartości młodego pokolenia.....	137	
4.2. Cenione i uznawane wartości w życiu współczesnej młodzieży.....	148	
4.3. Funkcje rodziny i ich realizacja w środowisku rodzinnym	158	
4.4. Postawy rodzicielskie i ich znaczenie w procesie wychowania dzieci i młodzieży	172	
ZAKOŃCZENIE.....	186	
BIBLIOGRAFIA.....	190	

WPROWADZENIE

Rodzina stanowi niezmiernie ważne środowisko emocjonalne i społeczne dla swych członków. Pełni wielostronne zadania przede wszystkim dla dzieci i młodzieży w obszarze oddziaływań wychowawczo-opiekuńczych, socjalizacyjnych, egzystencjalnych i aksjologicznych.

Wspólnota rodzinna mimo wielu sytuacji kryzysowych, umieszczana jest na wysokiej pozycji w hierarchii wartości. W rodzinie dziecko się rodzi, wychowuje, nabywa cechy osobowości, zaspokaja potrzeby życiowe, przyswaja kulturę, normy zachowań i wartości uznawane w rodzinie. Dostarcza ona wielu korzystnych i wartościowych bodźców edukacyjnych potrzebnych do optymalizowania rozwoju biologicznego i psychospołecznego swojemu potomstwu.

Rodzina, w odróżnieniu od innych grup społecznych, tworzy swoistą mikrogrupę ludzką, w której występują specyficzne i właściwe tylko dla niej funkcje rodzicielskie, klimat życia rodzinnego, sposób zaspokojenia potrzeb emocjonalnych i społecznych, więzi międzyosobowe jej członków, przekaz aksjonormatywny życia społecznego. Wymienione komponenty życia rodzinnego, które oddziałują w sposób bardziej lub mniej uświadomiony na funkcjonowanie dzieci i młodzieży, są trwałe, gdyż warunkowane są bliskością i ciągłością w codziennych interakcjach z rodzicami. Ponadto długotrwałość oddziaływań środowiska rodzinnego, bo od urodzenia dziecka aż do jego usamodzielnienia, powoduje nabywanie cech osobowości młodego pokolenia.

Rodzice, podejmując działania opiekuńczo-wychowawcze w stosunku do dziecka w różnych okresach rozwojowych, muszą mieć pewną świadomość kształtowania mechanizmów regulacyjnych, które umożliwiają stymulowanie jego rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego. W oddziaływaniach rodzicielskich znaczącą rolę pełni kultura pedagogiczna rodziców. Przygotowanie młodzieży jako przyszłych i obecnych rodziców do prawidłowego wypełniania funkcji rodzicielskich jest niezwykle ważne, gdyż przyjmują oni w sposób świadomy właściwe postawy wobec dzieci, kształtują jakość życia rodzinnego, opartego na miłości, szacunku i wzajemnej życzliwości.

Rodzina jako naturalne środowisko emocjonalne i społeczne stanowi wspólnotę jej członków, która powinna być bezpieczną enklawą życia, warunkującą ciepły klimat domowy, do którego dorośli, szczególnie ich dzieci, chętnie wracają. Kształtują się w niej losy edukacyjne, społeczne i życiowe młodego pokolenia, które będzie organizować i formować model przyszłej swojej rodziny i prokreacji, a jednocześnie stanowić istotny element wartościowego funkcjonowania w makrostrukturze społecznej.

Przedstawione opracowanie monograficzne stanowi pewien obszar zagadnień familiologicznych z zakresu pedagogiki rodziny. W sposób celowy funkcjonowanie współczesnej rodziny ujęto w treściach pozytywnych oddziaływań w realizacji zadań wychowawczych, socjalizacyjnych, przyjmowanych postaw rodzicielskich, których efektem jest optymalizowanie rozwoju emocjonalnego i społecznego dzieci i młodzieży. Z pełną świadomością pominięto w książce problemy narastających negatywnych, a nawet kryzysowych elementów, tkwiących w globalnym społeczeństwie oraz w wewnątrzrodzinnych uwarunkowaniach powodujących dysfunkcje wychowawcze i socjalizacyjne współczesnej rodziny.

Struktura treści przedstawionych w opracowaniu monograficznym składa się z czterech rozdziałów.

Rozdział pierwszy omawia problematykę wychowania i socjalizacji dzieci i młodzieży we współczesnej rodzinie. W rozdziale tym umieszczono treści w pięciu podrozdziałach. Zwrócono w nich uwagę na różne określenia pojęcia rodziny jako naturalnego, społecznego i wychowawczego środowiska życia jej członków. Omówiono znaczenie rodziny w socjalizacji dzieci, mechanizmy socjologiczne i pedagogiczne przekazu norm społecznych, wartości i wzorów zachowań w transmisji międzypokoleniowej. Podrozdział czwarty ujmuje zagadnienia dotyczące metod wychowawczych, stylów oddziaływań rodzicielskich, procesu wychowania dzieci w poszczególnych okresach rozwojowych dzieci w środowisku rodzinnym.

Rozdział drugi zawiera analizę znaczenia funkcji emocjonalnej i społecznej współczesnej rodziny w rozwoju dzieci i młodzieży. Ujęto w nim proces kształtowania się więzi emocjonalnych we wspólnocie rodzinnej. Poddano analizie więzi emocjonalne, społeczne i gospodarcze oraz ich wpływ na atmosferę domową, trwałość struktury rodzinnej, jakość życia jej członków, a także znaczenie więzi między rodzicami i dziećmi w optymalizowaniu wychowania, socjalizacji i edukacji dzieci w środowisku rodziny pochodzenia. W drugim podrozdziale dokonano analizy atmosfery życia rodzinnego. Wyeksponowano klasyfikację atmosfery domowej różnych autorów. Zwrócono także uwagę na elementy życia rodzinnego, które mają wpływ na korzystną, życzliwą atmosferę wychowawczą i edukacyjną środowiska rodzinnego.

Następny podrozdział traktuje o zaspokojeniu potrzeb psychicznych i społecznych. Zawarto w nim pojęcie potrzeb dzieci i młodzieży, typologię, a także rozwój poszczególnych potrzeb psychicznych i społecznych w poszczególnych okresach rozwojowych jednostki ludzkiej.

Rozdział trzeci dotyczy kultury pedagogicznej rodziców. Treści tego rozdziału otwiera pojęcie kultury pedagogicznej. Ujmuje również analizę struktury tej kultury w opracowaniu różnych badaczy rodziny. Sformułowano wzorzec kultury pedagogicznej rodziców, w którym dokonano opisu oczekiwanych i wyobrażeniowych treści w obszarze świadomości i umiejętności opiekuńczych, wychowawczych i edukacyjnych rodziny w odniesieniu do działań podejmowanych w stosunku do dzieci.

W zakończeniu tego rozdziału zwrócono uwagę na konieczność kształcenia pedagogicznego młodzieży na różnych przedmiotach w szkole w celu przygotowania jej do przyszłych ról rodzicielskich. Ukazano także potrzebę kształtowania kultury pedagogicznej obecnych rodziców, szczególnie młodych wiekiem, by mogli prawidłowo realizować założone cele wychowawcze, aksjologiczne i edukacyjne w procesie codziennych oddziaływań rodzicielskich.

W rozdziale czwartym zaprezentowano aksjologiczne uwarunkowania funkcjonowania współczesnej rodziny. Przedstawiono w nim znaczenie rodziny w kształtowaniu wartości u dzieci i młodzieży. Omówiono także wielostronne rozumienie pojęcia wartości, wymieniono różne typologie systemu wartości. Dokonano uszczegółowionej analizy wpływu komponentów życia rodzinnego na międzypokoleniowy przekaz wartości. W treściach tego rozdziału przekazano także założone i rzeczywiste funkcje rodziny pełnione wobec swoich członków, przede wszystkim wobec dzieci. W podrozdziale dotyczącym postaw rodzicielskich oprócz przedstawienia pojęcia i klasyfikacji tych postaw dokonano analizy zachowań rodziców w każdej analizowanej postawie. Zwrócono również uwagę na znaczenie postaw rodzicielskich w kształtowaniu cech osobowości i zachowań dzieci i młodzieży.

Końcowa część książki stanowi podsumowanie, które określa różne komponenty wewnątrzrodzinnego funkcjonowania rodziny mające korzystne znaczenie w rozwoju emocjonalnym, społecznym, biologicznym członków rodziny, szczególnie młodego pokolenia. Sformułowano również wnioski dotyczące doskonalenia jakości życia wspólnoty rodzinnej.

Prezentowane opracowanie monograficzne zawiera, choć w nie pełnym zakresie, pewien obszar pedagogiki rodziny, który obejmuje zagadnienia pozytywnych uwarunkowań funkcjonowania rodzinnego. Omówione elementy życia wspólnoty rodzinnej, szczególnie w aspekcie społecznym, emocjonalnym, kulturowym i aksjologicznym, mogą być przydatne dla rodziców w kształtowaniu i rozwoju ich świadomości wychowawczo-opiekuńczej. Treści tej książki skierowane są również dla nauczycieli – praktyków i studentów, przede wszystkim pedagogiki opiekuńczej i pedagogiki rodziny.